

ויקרא אל המקום חרמה: מתי החרימו את ערי הכנעני?

The Destruction of Canaanite Cities: When Did It Begin?

(1) במדבר כא, א-ג

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב בִּי בְּאֵר שָׁרָא לְדָרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שְׁבִי: וַיֵּרֶד יִשְׂרָאֵל נָדַר לֵה' וַיֹּאמֶר אֲסַנְתֶּן תִּתֶּן אֶת-הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמֹתִי אֶת-עָרֵיהֶם: וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם וְאֶת עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם **חֲרָמָה**:

(2) רש"י במדבר כא:א

וישמע הכנעני - שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו'

(3) רשב"ם במדבר כא:א

האתרים - כמו אפרוח, אתמול, אורוע. הרבה אלפין באין לשמוש בראש תיבה:

(4) במדבר יד

(ב) וַיִּשְׁכְּמוּ בִּבְקֹר וַיַּעֲלוּ אֶל-רֹאשׁ-הַהָר לְאֹמֶד הַנָּנוּ וַעֲלִינוּ אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר ה' כִּי חָטְאנוּ: (מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמַה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-פִּי ה' וְהוּא לֹא תַעֲלֶה: (מב) אֶל-תַּעֲלוּ בִּי אֵין ה' בְּקֹר בְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: (מג) כִּי הָעַמְלִקִּי וְהַכְּנַעֲנִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וְנִפְלְתֶם בְּחָרִב כִּי-עַלְבָּן שְׁבַתְּם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא-יְהִיֶה ה' עִמָּכֶם: (מד) וַיַּעֲפְלוּ לְעֹלֹת אֶל-רֹאשׁ הַהָר וְאָרְזוּן בְּרִית-ה' וּמֹשֶׁה לֹא-אָמַשׁוּ מִקְרֵב הַמַּחֲנֶה: (מה) וַיֵּרֶד הָעַמְלִקִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיָּכּוּם וַיַּבְּתוּם עַד-חֲרָמָה:

(5) שופטים א, יז

וַיֵּלֶךְ יְהוֹדָה אֶת שְׁמֹעוֹן אַחִיו וַיָּכּוּ אֶת הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צֶפֶת וַיַּחֲרִימוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר **חֲרָמָה**:

(6) ראב"ע במדבר כא, א

וישמע הכנעני מלך ערד - אמרו הקדמונים שהוא סיחון, ונקרא הכנעני כי כל אמורי - כנעני. ורבים אמרו, כי זאת הפרשה יהושע כתבה, והראיה: מלך ערד אחד (יהושע יב, יד). ומצאו שבני יהודה קראו שם המקום חרמה. ולא אמרו כלום, כי אותו המקום יקרא בתחלה צפת, וזה - מלך ערד. והאמת - שני מקומות. ורבים במקרא כמו הם

(7) ר"י בכור שור במדבר כא, ג

ויקרא שם המקום חרמה - על שם החרם. וזהו אותו מקום שרדפו שם בני ישראל כשהעפילו לעלות, כדכתיב: ויכוס ויכתום על החרמה (במדבר יד:מה). ועל שם העתיד שנקרא עתה חרמה, שם דבר. ושמו זאת שאמר כאן: דרך האתרים, ונלחמו בהם ושבו מהם, על אותה מלחמה הוא אומר שאז נצחום על שערבו על גזירת המקום. והיה בלבם של ישראל עליהם לנקום, ועכשיו התפללו עליהם ונתן להם נקמה מהם, כמדפוש הכא.

(8) רמב"ן במדבר כא, א

והנכון בעיני, כי זה מלך ערד הוא יושב בנגב מעבר לירדן ימה בארץ כנען על יד הירדן בגבול בני יהודה סמוך לחברון שהיא בנגב, ושמע מרחוק בבוא בני ישראל ובא דרך האתרים אל ערבות מואב להלחם עמהם שם, וזה טעם "וישמע", ולכך ספר הכתוב והוא יושב בנגב בארץ כנען כי בא מארץ אחרת אל מקום ישראל. ונדרו ישראל נדר לה' שאם יתן אותו בידם שיחרימו כל אשר להם לה', וספר הכתוב כי שמע השם תפלתם ונדרו נדר לה' ושלמו אותו. כי הרגו אותם עתה בימי משה, כמו שצוה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, ונתנו כל שללם לאוצר בית ה': והשלים עוד בכאן לספר, כי החרימו ישראל גם את עריהם אחרי בואם בארץ כנען אחרי מות יהושע לקיים את נדרם אשר נדרו ויקראו שם הערים חרמה. והוא מה שנאמר בספר שופטים ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד, ושם כתוב וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הכנעני יושב צפת ויחרימו אותה ויקרא את שם העיר חרמה, ושם נשלם הנדר הזה. אבל השלים הכתוב להזכיר הענין בכאן, וזה כענין הפרשה שאמרה ברדת המן ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען, והוא לאחר מיתתו של משה עד ממחרת הפסח (יהושע ה יב). וכן אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ וגו' (להלן לד יז), נבואה שיהיו חיים וקיימים, כי לא יתכן שיהיה השם מיחד להם אנשים על הספק אבל היה ראוי שיצוה ליהושע בעת החלוקה:

(9) בבא בתרא יד ע"ב

ומי כתבן משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה

(10) אבן עזרא דברים ל"ד:א

ויעל משה - לפי דעת: כי מזה הפסוק כתב יהושע, כי אחר שעלה משה לא ירד, ובדרך נבואה כתבו.

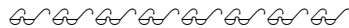
11 שמות טז

(א) ויסעו מאילם ויבאו כל-עדת בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחודש השני ליצאתם מארץ מצרים:

... (ג) ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא-העמר מן והנח אתו לפני ה' למשמרת לדת-יכם: (ד) באשר צוה ה' אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת: (ה) ובני ישראל אכלו את-המזן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המזן אכלו עד-באם אל-קצה ארץ כנען: (ו) והעמר עשדית האיפה הוא:

12 יהושע ה

(י) ויחנו בני-ישראל בגלגל ויעשו את-הפסח בארבעה עשר יום לחודש בערב בערבות יריחו: (יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה: (יב) וישבת המזן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא-היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא:

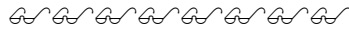

13 במדבר כב:א

ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו:

14 רשב"ם במדבר כב:א

מעבר לירדן ירחו - ...ראוי ליכתב מעבר לירדן לאותם שעברו את הירדן, שלהם קרוי ערבות מואב מעבר לירדן:

15 במדבר פרק כא

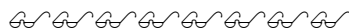
(י) ויסעו בני ישראל ויחנו באבת: (יא) ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על-פני מואב ממזרח השמש: (יב) משם נסעו ויחנו בנחל זרד: (יג) משם נסעו ויחנו מעבר ארנון אשר במדבר היצא מגבל האמורי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי: (יד) על-כן יאמר בספר מלחמות ה' את-זהב בסופה ואת-הנחלים ארנון: (טו) ואשר הנחלים אשר נטה לישבת עד ונשען לגבול מואב: (טז) ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את-העם ואתנה להם מים:

16 אבן עזרא במדבר כא:ד

בספר מלחמות ד' - ספר היה בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ד' בעבור יראיו. ויתכן שהיה מימות אברהם, כי ספרים רבים אבדו, ואינם נמצאים אצלנו, כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל, ושירות שלמה ומשליו.

17 במדבר פרק כא

(יז) אז ישיר ישראל את-השירה הזאת עלי באר ענול: (יח) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה: (יט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על-פני הישימון:

18 פירוש ר' יהודה החסיד במדבר כא:ז

אז ישיר ישראל את השירה הזאת. פי' [מ"א] זהו הלל הגדול שלאחר שניצולו מסיחון ועוג ועברו נחל ארנון אז נעשה זה השיר ובחומש היה כתי' אלא שדוד המלך הסיר כל מזמורי יתמי של משה שבחומש וחיברן בספר תהלים שלו. ותדע לך נותן לחם לכל בשר על מן אמרו וסיחון ועוג הזכיר על כן הזכיר לסיחון מלך האמורי כל"ח, נותן לחם לכל בשר כל"ח, והודו לאל השמים כל"ח פי' שהמטיר להם לחם מן השמים. בא יהושע והוסיף ועשה מזמור שיני שדומה לזה, שעומדים בבית ה', וכשדוד כיבש את ציון והוסיף גם הוא שיטה אחת ברוך"י מציון שוכן ירושלים הללויה. וכן היה דרך באותן הימים שהיו מתקנין שירה על ידי נס היו חוקרים אנה באר מים טובים וקרים וטוב לחנות עליו, וזהו במקלות ברכו"י ממקור ישר, וכן מבין מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות"י, כי מחצצים הם אבנים קטנים שקו' קיזל"ן בלשון אשכנז ושם מים קרים. זהו שאמר משה אל תתמה מה אנו משוררים על באר זה כי באר חשוב הוא. באר חפרוה שרים. ישר, להוליכו בסילונוות תחת הקרקע כל אחד לעירו. חפרוה בעומק כדי להמשיכה למרחוק. כרוה נדיבי העם פי' בחפירות ולא עמוקות כ"א בהמשכה בעלמא ובחקיקה היו מטין אותה ומשעינין אותו כל אחד לעירו, זהו במשענתם. וממדבר המשיכוהו עד במות ומבמות לא יכלו להמשיכו עוד יותר בגובה והשפילוהו תוך גיא אשר בשדה מואב. ראה כמה מבווע גדול היה לו שהיה מספיק מים לכל אילו המקומות, לכן יכלו ששים ריבוא לחנות עליו ולשורר במקלות. וזאת הפרשה אינה במקומה, אחר מלחמת סיחון ועוג הוא מקומה אלא בעבור שהזכיר בארה הזכיר השירה.

